

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 727.11

Д. О. Аванесян

*магістр архітектури, асистент
кафедри основ архітектури. Полтавський національний
технічний університет імені Юрія Кондратюка*

Г. А. Негай

*кандидат архітектури, доцент
кафедри основ архітектури*

ФУНКЦІОНАЛЬНО – ЕМОЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ (ЦДТ)

Анотація. в статті розглянуті принципи функціональної та психо-емоційної організації ЦДТ, створена базова модель просторової структури даних закладів та розглянуті додаткові групи приміщень по різних видах діяльності, які можуть впливати на формування комфортності та ефективності функціонування ЦДТ.

Ключові слова: центри дитячої творчості; принципи функціонального та емоційного формування; музичне, художнє, хореографічне відділення; психологічна комфортність; візуальне сприйняття.

Постановка проблеми. Центри дитячої творчості відносяться до закладів позашкільної освіти, які забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля [6]. Розвиток архітектурно-художньої освіти в сучасному суспільстві – одне з актуальних питань формування особистості нової генерації. Творче, естетичне, професійне виховання підростаючого покоління визначає рівень культури суспільства і його економічний і соціальний розвиток. Перебування учнів у позашкільних навчальних закладах повинно бути живильним культурним середовищем, що стимулює розвиток творчого потенціалу молоді [7]. У 70-х роках минулого століття на Кіровоградщині за ініціативи Сухомлинського В.О. був здійснений педагогічний експеримент по впровадженню естетичного виховання у загальноосвітні середні школи, який дав разючі результати. Рівень успішності по всім дисциплінам у таких школах був на 20% вищий, порівняно зі школами ,

у програмах навчання яких було відсутнє широке естетичне виховання. Цей факт наводить на думку, що широке естетичне виховання шкільної молоді може дати значний соціальний ефект. Першим кроком у цьому напрямку може стати формування мережі центрів дитячої творчості, у яких були б створені психологічно комфортні умови навчання.

За радянських часів було досягнуто значних успіхів у будівництві позашкільних закладів, існувала розвинута мережа закладів організації дитячо-юнацького дозвілля. Будівлями, які представляли собою заклади позашкільної освіти, стали Будинки піонерів, Клуби, Будинки дитячої та учнівської творчості та інші заклади. Але сьогодні можна констатувати занепад розвитку архітектури закладів позашкільної освіти. Більшість закладів знаходяться у тимчасових, пристосованих, фактично непридатних для навчання дітей приміщеннях. Аналіз свідчить, що в якості позашкільних закладів використовуються приміщення діючих, або колишніх будинків культури, будинків піонерів, шкільних будівель, які потребують корінної реконструкції. Необхідна розробка проектів будівництва таких будівель з урахуванням сучасних вимог до їх функціонального складу, архітектурного образу та особливостей дитячої психології.

Нажаль, сучасний суто типологічний підхід до проектування центрів дитячої творчості не враховує їх психологічно-творчого характеру, який нажаль не регламентується нормативними документами.

Таким чином, дана тема є дуже актуальною і потребує глибокого наукового дослідження.

Мета статті. На основі дослідження та аналізу сформулювати принципи просторової організації центрів дитячої творчості, керуючись якими визначити особливості функціонально-просторового формування, з метою досягнення максимальної психологічної комфортності та емоційного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Велику цінність мають наукові дослідження та праці канд. арх. А.А. Харитонова (Київський національний університет будівництва і архітектури), канд. арх. Т.К. Ернст (Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) [2]. Питанням перспективного розвитку шкільного будівництва на Україні присвячені роботи В.І. Степанова, С.Б. Дворкіної, С.К. Саркісова. У роботах В.В. Придонової розглядаються питання реконструкції і модернізації існуючих шкільних споруд. Проте поза їх увагою залишаються психологічні аспекти формування внутрішніх просторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Архітектурно-планувальна структура навчального закладу повинна відповідати таким вимогам – приміщення для дітей мають бути багатофункціональними, простір змінним і

мобільним та лишати дитині можливість для творчих дій, можливість щоразу відкривати і творити щось нове [2]. Тут мається на увазі по суті необхідність створення психологічно повноцінної та естетичної форми простору для організації творчої діяльності. Цьому питанню приділяв велику увагу Р. Арнхейм [6].

У своїх дослідженнях Він підкреслює, що «по суті створення естетичної форми обумовлюється чотирма визначальними чинниками: структурою образів зовнішніх об'єктів, які сприймаються нашими очима, нормативною силою органів зорового сприйняття, потребою організму до спостереження, відбору і розумінню, нашим ставлення до об'єкта, настроєм, темпераментом, різного роду внутрішніми протиріччями, тощо» [5, стр.143]. Крім цього Р. Арнхейм виділяє «область мотивації» – ті зовнішні впливи, які спонукають художника створювати ту чи іншу художню форму. Не треба доводити, що дитяча психіка дуже вразлива до зовнішніх подразників. Тому, те, що сказано вище, не в меншій мірі стосується дітей та школярів ЦДТ. Саме тому так важливо враховувати психогенні властивості середовища при проектуванні центрів дитячої творчості.

При вирішенні функціонально-планувальних задач необхідно дотримуватися принципу гнучкого планування, який передбачає можливість постійної трансформації і великої варіантності архітектурно - планувальних рішень, а також раціонального групування окремих функціональних зон в одному просторі будівлі, які б забезпечували їх психологічну комфортність.

Для формування внутрішнього середовища ЦДТ важливим є чітке функціональне зонування. Будівлі ЦДТ поділяються на три основні функціонально - планувальні групи приміщень: навчальну, загальношкільний центр, адміністративно-господарську.

- Навчальна група приміщень у ЦДТ підрозділяється на чотири основні функціональні зони: підготовче відділення, музичне відділення, хореографічне відділення та відділення образотворчого мистецтва. Крім того, до складу навчальної групи, залежно від особливостей програми конкретного закладу, можуть входити відділення, орієнтовані на інші види мистецтва. Навчальна група включає підготовче відділення та групу приміщень основної програми навчання.
- До складу загальношкільних приміщень входять: вхідна група приміщень, концертний зал із групою артистичних приміщень, бібліотека, рекреаційно-комунікаційні та санітарно-гігієнічні приміщення.
- Господарська група включає:

кабінети для адміністративно-господарського персоналу, буфет і санітарно-гігієнічні приміщення, майстерні з ремонту обладнання та реманенту, склади й комори [3].

Приміщення кожної функціональної зони повинні створювати свої групи, ізольовані і в той же час зручно зв'язані між собою. Планувальне рішення будівель повинне забезпечувати автономну та загальну експлуатацію функціонально-планувальних груп [3], а конструктивне рішення передбачати необхідну звукоізоляцію не тільки всередині усєї будівлі, але і в середині кожної функціональної групи. Необхідно також враховувати необхідність тісного зв'язку кожної з груп приміщень як по вертикалі, так і по горизонталі. При вирішенні композиційних задач необхідно виділення внутрішнього багатофункціонального простору в якості композиційного ядра (атріум, атріум-вулиця, площа, вулиця) [1]; відокремлення блоку навчальних майстерень, суспільно-культурного простору. На основі аналізу функціональної структури ЦДТ була сформована базова модель функціонально-планувального формування даних закладів, яка включає в себе основні зони: вхідна група, загальношкільний центр, адміністративно-господарська, комунікаційна та рекреаційна та група приміщень художньої діяльності.

Вхідна зона може включати в свою структуру такі обслуговуючі приміщення як вестибюль, гардероб, буфет, санітарні вузли, кімнати охорони та прибиральниці. Простір вхідної зони організовується функціонально лаконічним та раціональним, так щоб забезпечувати вільний рух дітей, швидке орієнтування та найкоротші шляхи пересування. Вхідна зона повинна обов'язково мати зв'язки з комунікаційною та рекреаційною зонами, а при потребі і з загальношкільним центром.

Рис. 1. Базова функціональна модель структури ЦДТ

Загальношкільний центр поєднує приміщення для масової роботи та глядацькі приміщення. До приміщень масової роботи входить зала масових заходів, виставкові та музейні зали з підсобними приміщеннями, аудіо та відео зали, ігротека. До глядацьких приміщень входить багатофункціональний концертний зал з естрадою, який передбачений для музичних, вокальних, танцювальних виступів, а також репетиційний зал та малий зал для проведення камерних концертів, перегляду фільмів, тощо. Планувальне рішення ЦДТ має забезпечувати звукоізоляцію і автономне використання кожного залу. Обов'язково до цієї функціональної групи повинні додаватися такі допоміжні приміщення як склади бутафорії, кіноапаратна, радіовузли, санітарні вузли.

Група приміщень загальношкільного центру може виконувати функцію загальнокультурного, естетичного обслуговування населення прилеглих кварталів. Він повинен обов'язково мати зв'язки з комунікаційною та рекреаційною зонами.

Адміністративно-господарська зона включає в свою структуру приміщення персоналу та громадського харчування. До приміщень персоналу відносяться кабінет директора, зал засідань, методичний кабінет, бухгалтерія, приміщення для педагогічного колективу, кабінет завгоспа, кімната техперсоналу, медпункт, санвузли і душові для педагогів, столярні майстерні, склади тощо. До приміщень громадського харчування відносяться кухня з допоміжними кімнатами, буфет, їдальня тощо. Адміністративно - господарська зона для легкого сполучення з іншими приміщеннями повинна мати зв'язки з комунікаційною та рекреаційною зонами.

Група приміщень художньої діяльності призначені для музичної, хореографічної та образотворчої студії. Кожна з наведених функціональних груп поділяється на блоки навчальних, загальношкільних та господарських приміщень. Кожна з них має свої особливості, які необхідно враховувати при функціонально-планувальному формуванні ЦДТ.

Хореографічне відділення спрямовано на розвиток танцювальних, музичних здібностей дітей а також сприяти їх фізичному розвитку [4]. Основними факторами, що впливають на формування хореографічного відділення є вікова диференціація дітей, що відвідують ЦДТ та наявність різних видів танців основної програми навчання. Тому необхідно чітко розмежування приміщень, які функціонували б окремо одне від одного, але при цьому мали зручні комунікаційні зв'язки. Кімнати теоретичних занять потребують розмежування з гучними приміщеннями, а санітарні вузли, роздягальні і душові кімнати передбачаються окремо для дітей і педагогів, бажано поряд з універсальним залом.

Музичне відділення орієнтовано на розвиток музичних, вокальних, інструментальних здібностей дітей. Рекомендується наступний розподіл приміщень по поверхах: нижні поверхи – приміщення для групових занять, кімнати для індивідуальних занять на фортепіано; верхні поверхи – кімнати для індивідуальних занять на духових і ударних інструментах. Кімнати для занять на народних і струнних інструментах можуть розміщуватися на будь-якому поверсі, при цьому деякої ізоляції вимагають приміщення для занять на баяні й акордеоні. Кімнати для групових музично-теоретичних занять слід розміщувати ізольовано від гучних приміщень. Існує ряд акустичних та звукоізоляційних вимог в приміщеннях музичних занять в ЦДТ, які необхідно враховувати при проектуванні. В усіх приміщеннях, призначених для навчальних занять музикою, необхідно передбачати акустичні тамбури площею не менше 1,5 м². Стіни музичних класів за допомогою вбудованих шаф або перегородок рекомендується робити непаралельними (відхилення 2 – 12°). Необхідно уникати вузьких і довгих приміщень, у яких не тільки спотворюється звучання інструментів, а й створюється несприятливий психологічний клімат.

Художнє відділення забезпечує вивчення основ образотворчої діяльності з рисунку, живопису, композиції, розвиває елементарні навички володіння декоративно-прикладним мистецтвом [4]. Планування художнього відділення у структурі ЦДТ повинно виконуватися з таким розрахунком, щоб майстерні рисунка, живопису, композиції, прикладного мистецтва були на верхніх поверхах (з використанням верхнього світла), а майстерні скульптури розташовувалися на першому поверсі [4]. Великий вплив на формування простору даної функціональної групи має використання природного світла у навчальних приміщеннях, а поряд з майстернями необхідно передбачити санітарні вузли, рукомийники та душові кімнати окремо для дітей та педагогів.

Навчальна група приміщень включає до свого складу підготовче відділення та групу приміщень основної програми, яка може наповнюватися складом тих студій, які передбачаються за програмами закладу, це можуть бути кімнати скульптурної та образотворчої студії, кімнати рукоділля, фото-відеостудії, лялькового театру, драматично-літературної студії, дизайну та образотворчо-теоретичних занять.

Відділення загальношкільної бібліотеки допомагає поглибленню пізнавальних інтересів вихованців, підвищення їх інформаційної культури, набуття навичок і умінь орієнтуватися у зростаючому потоці інформації. Бібліотека повинна забезпечувати інтереси і потреби кожного функціонального відділення в залежності від вимог навчальних програм. До складу приміщень повинні входити книгосховище, приміщення видачі книг, архів, електронна зала та інші, в залежності від масштабності та багатопрофільності закладів.

Група приміщень загально - гуманітарного профілю направлена на розвиток здібностей, обдарувань, практичних навичок, соціального становлення, оволодіння знаннями з основ наук соціально-гуманітарного циклу, активної професійної та громадської діяльності. До цієї функціональної зони входить також відділення соціально-психологічної допомоги, це кімнати для уроків, кабінет завідувача відділення, приміщення для занять дітей з батьками, психолога, реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Вище були наведені типологічні вимоги до структури ЦДТ, які залишають без відповіді, якими засобами можна досягти психологічної комфортності їх внутрішніх просторів. «Конечная цель архитектуры – помочь человеку сделать его пребывание в обитаемом пространстве поэтическим» [5, стр.143]. Так вважає психолог академік Н.Н. Нечаєв. Ще більш конкретно викладає свій погляд на сутність місця мешкання людини Норберг-Шульц: «...обитать – значит быть привязанным к дому, к траве, к улице и т.д., т.е. иметь дом, где сердце расцветает, а разум поет» [5, стр.144]. Ці слова можна цілком віднести до центрів дитячої творчості. Дитина має прагнути туди і відчувати від перебування в ньому радість, бути прихильним до нього.

Досягнути психологічної комфортності в ЦДТ можна за рахунок створення «приватних» і «персональних» просторів окремих функціональних груп приміщень (принцип автономності) [7, стр.26 – 49]. Цей прийом, конкретні просторові параметри будуть визначені у подальших дослідженнях. Але сьогодні вже можна стверджувати, що планувальний прийом нанизування окремих приміщень на коридор з великою кількістю дверей, що на нього виходять, психологічно неприйнятний. Такий простір, як свідчать дослідження В.А. Філіна [8], є агресивним і монотонним. У якості робочої гіпотези ми пропонуємо застосовувати прийом групування приміщень однієї функціональної групи навколо спільної рекреації. Такі простори створять атмосферу безпечності і затишності.

На наш погляд дуже важливим для досягнення психологічної комфортності, є входи до функціональних груп. Перехідні простори від функціональної групи до рекреаційного простору загального користування, який виконує комунікаційну функцію, повинен будуватися за принципом вільного перетікання просторів без прямих кутів. Прямий кут, як показали дослідження Міжнародної академії енергоінформаційних наук, є джерелом агресивного енергетичного випромінювання. Крім цього, такий перехід за рахунок раптовості та несподіваності створює у дітей стан психологічного мікро-шоку. Фізичні параметри та форми таких перехідних просторів мають бути визначені психологічними дослідженнями.

Висновки з даного дослідження. У ході аналізу структури ЦДТ було сформовано базову модель функціональної структури даних закладів освіти, на основі якої створюються багатофункціональні комплекси, що враховують потреби дітей і створюють психологічно повноцінні умови для їх інтелектуального, творчого й фізичного розвитку.

Ми сформулювали такі принципи просторової організації ЦДТ:

- *принцип компактності*, який дозволяє створити цілісний функціональний організм з найкоротшими зв'язками, об'єднаний центральним рекреаційним ядром;
- *принцип функціональної гравітації*, який забезпечує тісний зв'язок різних функціональних груп;
- *принцип автономії*, який забезпечує незалежне функціонування груп та забезпечує емоційну комфортність;
- *принцип ізоляції*, який вимагає, не зважаючи на тісні зв'язки між функціональними групами, спеціальних заходів, які б забезпечували нормальне функціонування різних груп зі специфічними режимами творчості.

Результати даного дослідження можуть стати поштовхом для формування нових прийомів архітектурного планування ЦДТ, що в свою чергу стане першим кроком до впровадження естетичного виховання у загальноосвітні середні школи. Крім цього, такі дослідження приведуть до нормативного регулювання емоційно – психологічних аспектів формування просторів у навчальних закладах.

Список літератури

1. Газізова А. Т. «Архітектурна типологія закладів системи безперервної архітектурно-художньої освіти (на прикладі Самарської області) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhvuz.ru/>
2. Ернст Т. К. «Основні аспекти формування сучасної архітектури дитячих освітньо-виховних закладів» Українська академія мистецтв. Дослідження та науково-методичні праці, випуск 13 – Київ, 2006 р.
3. Рекомендації по проектуванню мережі та будівель дитячих позашкільних закладів для м. Москви, випуск 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://strovlist.ru/>
4. Рекомендации по проектированию зданий детских школ-искусств/ ЦНИИЕП учебных заведений. – М.: Стройиздат, 1984. – 76 с.
5. Степанов А.В., Г.И. Иванова, Н.Н. Нечаев «Архитектура и психология». – М.: Стойиздат, 1993. – с.143.

6. Арнхейм Р. «Искусство и визуальное восприятие». – М.: Прогрес, 1984. – 392 с.
7. Человек – среда – общение // Сб. научных трудов Таллинского педагогического института им. Э. Вильде. – Таллин, 1980. – 134 с.
8. Филин В.А. Видеоэкология. Что для глаза хорошо, а что – плохо. – М.: ТАСС – реклама. – 1997, 320 с.

Аннотация

В статье рассмотрены принципы функциональной и психо-эмоциональной организации центров детского творчества, создана базовая модель пространственной структуры данных заведений и рассмотрены психологические аспекты помещений по разным видам деятельности, которые могут влиять на формирование комфортности и эффективности функционирования центров детского творчества.

Ключевые слова: центры детского творчества; принципы функционально-планировочного формирования; музыкальное, художественное, хореографическое отделение; психологическая комфортность, визуальное восприятие.

Annotation

Principles of functional and psychologically-emotional organization of centers of child's creation are considered in the article, the base model of spatial structure of these establishments is created and the psychological aspects of apartments are considered on the different types of activity, which can influence on forming of comfort and efficiency of functioning of centers of child's creation.

Key words: centers of child's creation; principles functionally - a plan forming; musical, artistic, choreographic separation; psychological comfort, visual perception.